

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СОЦІАЛЬНИХ ЗАСАДАХ

У статті розглянуто соціальну ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств. Досліджено взаємозв'язок між соціальною та економічною ефективністю. Проаналізовано основні фактори впливу на ефективність сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: ефективність виробництва; сільськогосподарське виробництво; економічна ефективність; соціальна ефективність; працівники.

Постановка проблеми. Кожне підприємство створюється з метою задоволення економічних інтересів його власників. Втіленням цих інтересів традиційно вважають отримуваний суб'єктом господарювання прибуток. Та результати функціонування підприємства визначаються не тільки обсягами отриманого фінансового результату (прибутку), а й його розподілом. Під час розподілу доходу повинні враховуватися й особисті інтереси (потреби, запити) осіб, котрі забезпечують функціонування підприємства, насамперед його працівників. У рівні задоволення цих запитів відображаються соціальні результати функціонування підприємства, на основі яких формується його соціальна ефективність.

Низький рівень життя переважної більшості населення нашої країни пов'язується з недостатньою соціальною ефективністю підприємств, які нездатні чи не бажають виділяти вагомі фінансові ресурси на задоволення потреб своїх працівників. Конфлікт інтересів власника (керівника) підприємства і найманих працівників характерний і для сільського господарства. За висловом В. С. Дієсперова, економічна ефективність і соціальна спрямованість сільськогосподарських підприємств залишаються суперечливими альтернативами [3, с. 6]. Тому дослідження питань, пов'язаних із соціальною ефективністю функціонування цих підприємств, відзначається високою актуальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність сільськогосподарських підприємств досліджується багатьма вітчизняними економістами. Певну увагу в своїх дослідженнях вони приділяють і формуванню соціальної ефективності підприємств галузі. Серед праць з цієї тематики виділимо ґрунтовний доповідь В. Г. Андрійчука, П. С. Березівського, В. С. Дієсперова, А. М. Колота, С. М. Онисько та інших авторів. Ними сформульовані пропозиції щодо критеріїв

оцінки соціальної ефективності, засад її підвищення. Наголошується на органічному поєднанні економічної та соціальної ефективності в діяльності підприємств, між якими повинна підтримуватися певна взаємозалежність [4, с. 239]. Водночас слід погодитися з твердженням, що при розрахунку ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств визначається і враховується здебільшого економічна складова, а соціальній приділяється переважно невелика увага [2, с. 13].

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Незважаючи на численні вітчизняні дослідження, окремі аспекти формування соціальної ефективності сільськогосподарських підприємств потребують уточнень та вдосконалення, що зумовлено особливостями розвитку галузі. Дослідники вказують на методичні труднощі, пов'язані з вимірюванням соціальної ефективності сільськогосподарських підприємств. Особлива увага серед відповідних індикаторів приділяється оплаті праці, однак показників, що її характеризують, недостатньо для повного відображення соціальних результатів функціонування сільськогосподарських підприємств. Це вимагає продовження відповідних досліджень з урахуванням процесів, що відбуваються в аграрному секторі економіки.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є з'ясування особливостей формування ефективності сільськогосподарських підприємств на соціальних засадах.

Виклад основного матеріалу. Ефективність виробництва – це складне і багатогранне явище. Сільськогосподарське виробництво вимагає органічного поєднання і взаємодії чотирьох факторів – робочої сили, основних засобів, предметів праці і землі. В процесі виробництва здійснюється виробниче споживання вказаних ресурсів з метою отримання певних споживчих

вартостей, спроможних задовольнити відповідні потреби людей. Отже, будь-яке виробництво передбачає витрати ресурсів і одержання певних результатів. Але на однакову кількість витрачених ресурсів підприємс-

тва можуть одержувати далеко не однакові за величиною результати. В такому випадку кажуть, що підприємства ведуть виробництво з різною ефективністю (рис. 1).

Рис. 1. Формування ефективності виробництва

Джерело: побудовано за даними [1]

Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, причому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо-спожиті ресурси). Якщо при цьому врахувати, що результати виробництва не лише є різноманітними, але й можуть бути представлені в різних формах: вартісній, натуральній, соціальній, то стає очевидною необхідність в ідентифікації категорії ефективності відповідно до тих аспектів діяльності підприємства, які важливо проаналізувати й оцінити. Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, доцільно розрізняти такі види ефективності: технологічну, економічну і соціальну.

Технологічна ефективність – це результат взаємодії факторів виробництва, що характеризує досягнуту продуктивність живих організмів, які використовуються в сільському господарстві як засоби виробництва.

У рослинництві показниками технологічної ефективності є врожайність культур з одиниці посівної площі та основні параметри якості рослинницької продукції (вміст цукру в цукрових буряках, олії – в насінні соняшнику, білка – в зерні тощо).

У тваринництві технологічними показниками ефективності є продуктивність худоби і птиці, а також основні параметри якості тваринницької продукції. Наприклад, у скотарстві такими технологічними показниками є надій молока на одну корову, вихід приплоду на 100 корів основного стада, середньодобовий приріст живої маси молодняка тварин і тварин на відгодівлі, а показниками якості – вміст білка і жиру в молоці, категорія вгодованості тварин; у свинарстві – середньодобовий приріст живої маси свиней, вихід ділового приплоду на свиноматку, виробництво живої маси свиней за рік у розрахунку на одну свиноматку.

Економічна ефективність – це таке співвідношення між ресурсами і результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва.

При цьому можливі три варіанти вказаного співвідношення:

- 1) ресурси і результати виражені у вартісній формі;
- 2) ресурси – у вартісній, а результати – у натуральній формі;

3) ресурси – у натуральній, а результати – у вартісній формі.

Вимірювальну систему економічної ефективності сільськогосподарського виробництва доцільно будувати таким чином, щоб вона була здатна повністю розкривати дві взаємопов'язані і взаємодоповнюючі результативні сторони діяльності аграрних підприємств – раціональність використання ними землі через показники загального ефекту, приведені до одиниці площі сільськогосподарських угідь, і економічність виробництва, показники якої розкривали б, якою ціною одержано цей ефект.

Соціальна ефективність характеризує відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам, умовам життя людей, пов'язана з їх достатком, безпекою. Вона формується і, відповідно, вивчається на різних рівнях – національному (загальнодержавному), регіональному (муніципальному), локальному або мікрорівні (підприємства). Саме на рівні окремих підприємств закладаються відносини, які в кінцевому підсумку визначають рівень життя основної маси населення.

Соціальна ефективність виражає ступінь задоволення особистих потреб суспільства, тобто наскільки господарська діяльність спрямована на саму людину, відповідає її потребам. Економічна ефективність виражає результативність суспільного виробництва і розраховується як відношення прибутку від впровадження конкретного заходу до витрат на його виконання. Між соціальною та економічною ефективністю існує взаємозв'язок. З одного боку, поліпшення задоволення особистих потреб усіх членів суспільства об'єктивно вимагає зростання економічної ефективності. З іншого боку, підвищення соціальної ефективності виступає вирішальним фактором раціонального ведення господарської діяльності в інтересах суспільства.

На ефективність сільськогосподарського виробництва впливає велика кількість різних факторів. Фактори ефективності – це вся сукупність рушійних сил і причин, які впливають на зміну її показників.

Доцільним є такий поділ їх на групи:

- 1) зміни технології та технічного рівня виробництва;
- 2) управління, мотивація, організація виробництва та праці;
- 3) обсяги та структура виробництва;
- 4) інші фактори.

На ефективність аграрного сектору, його функціонування впливають ряд факторів, які в економічній

літературі поділяють на такі групи: природні, техніко-економічні і технологічні, загальноекономічні, соціальні. Кожен з цих чинників по-своєму впливає на фу-

нкціонування і розвиток сільськогосподарських підприємств.

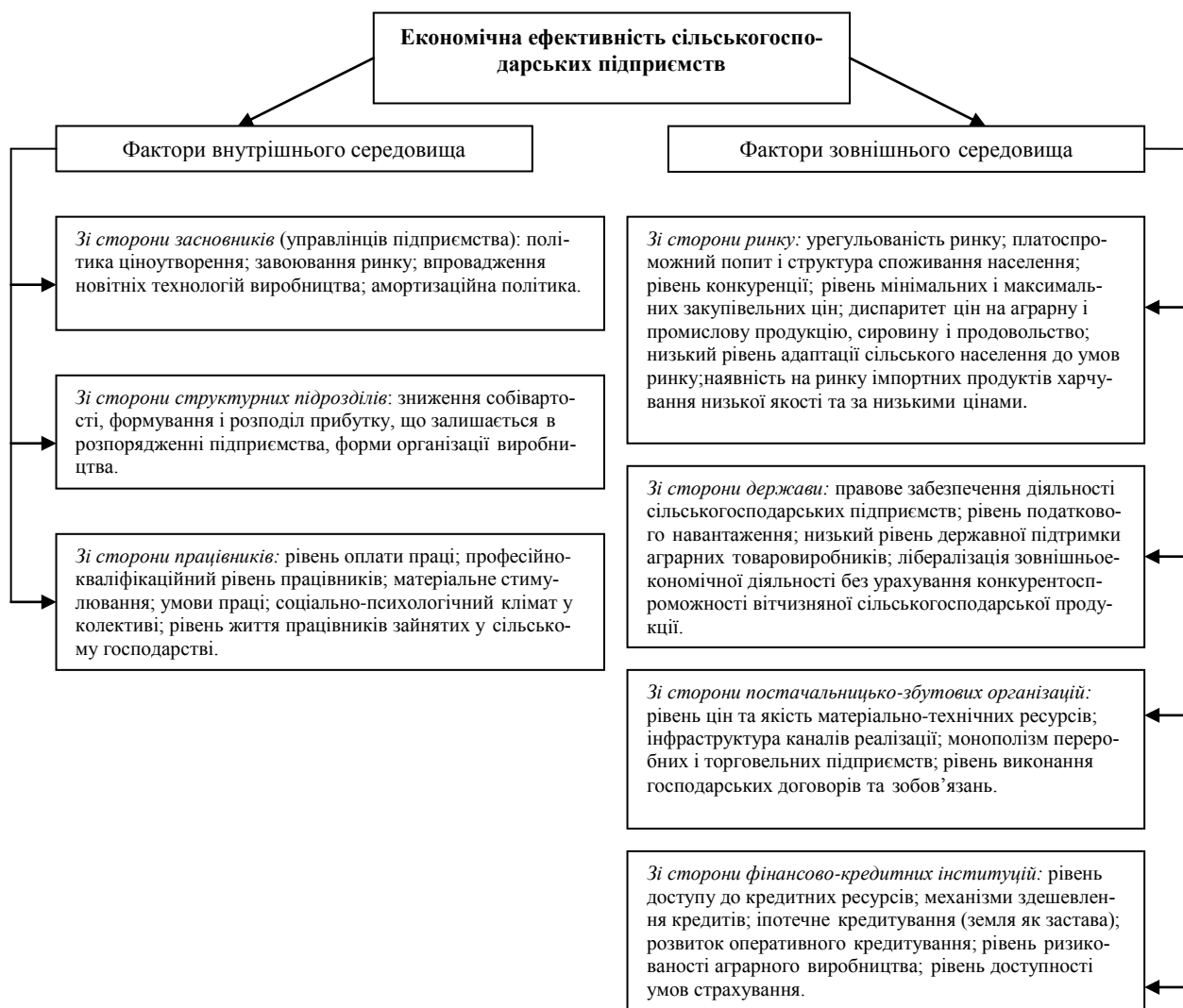

Рис. 2. Фактори, що впливають на економічну ефективність сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано за власними дослідженнями автора

При розробці та обґрунтуванні виробничої програми на підприємстві розробляється план його соціального розвитку як складова частина загального плану. Аналіз виконання виробничої програми передбачає і аналіз соціального розвитку підприємства, який включає:

- оцінку рівня виконання плану соціального розвитку і соціальної захищеності працівників;
- оцінку забезпеченості виконання плану фінансовими ресурсами;
- вивчення динаміки показників соціального розвитку і соціальної захищеності;
- виявлення і розробку заходів реалізації резервів підвищення соціальної захищеності та соціального розвитку.

При цьому вивчається соціально-кваліфікаційна структура персоналу; підвищення кваліфікації і загальноосвітнього рівня працівників; удосконалення умов їх праці і посилення охорони здоров'я; стан соціально-культурних і житлово-побутових умов.

Особлива увага приділяється аналізу умов праці, який здійснюється по кожному цеху, дільниці, робочому місцю. Це дає змогу виявити ділянки з несприятливими умовами праці, які характеризуються такими показниками:

- забезпеченість робітників санітарно-побутовими приміщеннями;
- рівень санітарно-гігієнічних умов праці, рівень освітлення, запиленості, загазованості, шуму, вібрації, температури тощо;
- рівень частоти травматизму у розрахунку на 100 працюючих;
- процент працівників, які мають професійні захворювання;
- кількість випадків захворювання на 100 працюючих;
- кількість днів тимчасової непрацездатності на 100 працюючих.

Висновки. Економічна ефективність виробництва тісно пов'язана з соціальною ефективністю, в основу

якої покладена оцінка задоволення потреб людини і створення умов для її розвитку. Проблема підвищення ролі «людського фактора» на виробництві є однією з найважливіших у періоді переходу до ринку і змушує розглядати робочу силу як капітал.

Соціальна ефективність виробництва залежить від вирішення проблеми, суть якої полягає в тому, що інвестування в розвиток людей забезпечує підприємству додатковий прибуток, оскільки відбувається безупинне підвищення інтелектуального, кваліфікаційного, професійного і морального рівня особистості. Це

впливає не тільки на ефективну роботу окремого підприємства, а й на загальний прогрес у державі.

Ефективне управління не повинно мати на увазі лише споживчі аспекти стосовно працюючих на підприємстві, а одночасно спрямовуватися на «гармонічний прояв» кваліфікації і здібностей людини.

Підвищення соціальної ефективності сільськогосподарських підприємств залежатиме від інвестиційної привабливості аграрного бізнесу, яка в даний час зростає, та зусиль державних органів у пропагуванні принципів гідності оплати праці, солідарності доходів працівників і працевлаштування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : [монографія] / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. Березівський П. С. Економічна ефективність виробництва продукції в аграрних формуваннях / П. С. Березівський, Г. В. Брик. – Львів : Ліга-Прес, 2013. – 236 с.
3. Дієсперов В. С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві : [монографія] / В. С. Дієсперов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 340 с.
4. Економіка підприємства : [підруч.] / Д. К. Семенда, О. Л. Бурляй, М. А. Коротєєв, О. В. Семенда. – Умань : Видавець «Сочінський», 2014. – 476 с.

Т. І. Лункіна, Т. П. Белоусова,

Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА СОЦИАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ

В статье рассмотрено социальную эффективность функционирования сельскохозяйственных предприятий. Исследована взаимосвязь между социальной и экономической эффективностью. Проанализированы основные факторы влияния на эффективность сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: эффективность производства; сельскохозяйственное производство; экономическая эффективность; социальная эффективность; работники.

T. I. Lunkina, T. P. Belousova,

Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

EFFICIENCY OF AGRARIAN ENTERPRISES' FUNCTIONING BASED OF SOCIAL PRINCIPLES

The article examines the social efficiency of agrarian enterprises. The relationship between social and economic efficiency was investigated. The basic factors influencing the agrarian enterprises' efficiency were observed.

Key words: efficiency of production; agrarian production; economic efficiency; social efficiency; workers.